

דתניא: אחרים [רבי מאיר] אומרים: אין בין עצרת של שנה זו לעצרת של שנה הבאה, וכמו כן אין בין ראש השנה לראש השנה אלא הבדל של ארבעה ימים בלבד.

דהיינו, אם בשנה זו חל ראש השנה בראשון בשבת, לשנה הבאה הוא יחול בחמישי בשבת. שלדעתם קביעות החדשים לעולם הוא אחד מלא ואחד חסר, נמצא כי ימי ששה חדשים מלאים וששה חסרים עולים ביחד לשלש מאות וחמשים וארבע ימים.

שלש מאות וחמשים מתוכם מתחלקים לשבועות שלמים, ונשארים ארבעה ימים, שהם העודף הבא לידי ביטוי בימות השבוע משנה לשנה.

ואם היתה שנה מעוברת ההבדל הוא חמשה ימים. שחדש אדר הנוסף הוא עשרים ותשעה יום. עשרים ושמונה מתוכם מתחלקים לשבועות שלמים, ונשאר יום אחד בשבוע עודף.

ומאחר שר"ח ניסן בשנה הראשונה היה ברביעי בשבת, הוה ליה ריש ירחא דאייר בשנה הראשונה במעלי שבתא, בערב שבת, וריש ירחא דסיון בשבתא.

קשיא בין לרבי יוסי בין לרבנן! שלדברי הכל לא חל ר"ח סיון בשבת.

ומתריצין: **לרבי יוסי, שבעה חדשים חסרין עבוד** בשנה הראשונה. דלית ליה כאחרים הסוברים שלעולם אחד מלא ואחד חסר. ואם כן, בין שנה ראשונה לשניה היה רק שלשה ימים. נמצא שר"ח ניסן בשנה

ראשונה חל בחמישי בשבת, ור"ח סיון בראשון בשבת.

לרבנן, שמונה חדשים חסרים עבוד, (1) א-19 ולא היה הבדל בין שני ראשי החדשים של ניסן בשנה הראשונה ובשנה השניה אלא שני ימים בלבד. ור"ח ניסן בשנה ראשונה חל בששי בשבת, ובשניה חל בראשון בשבת. ואילו ר"ח סיון של השנה הראשונה חל בשני בשבת.

תא שמע: דתניא בסדר עולם: ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים, בארבעה עשר שחטו פסחיהם, בחמשה עשר יצאו, ואותו היום ערב שבת היה.

ודייקין: ומדריש ירחא דניסן, ערב שבת היה. אם כן, ריש ירחא דאייר, חד בשבא הוי. וריש ירחא דסיון בתרי בשבא הוי.

קשיא לרבי יוסי!

ומתריצין: **אמר לך רבי יוסי: הא מני — רבנן היא.**

תא שמע: תניא: רבי יוסי אומר:

בשני בסיון — עלה משה, ושמע "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", וירד והגיד לעם.

בשלישי בו — עלה ושמע מצות הגבלה וירד ואמרה לעם.

ברביעי — ירד ואמר להם מצות פרישה. ושוב לא עלה עד מתן תורה.

שבעה חסרים, ור"ח ניסן אשתקד היה בחמישי

1. היה יכול לומר לרבנן כמו לרבי יוסי, דעביד

ומקשינן: ומאחר שלא עלה ביום הרביעי — מהיכן ירד?

ומתריצין: אלא אימא: ברביעי עלה וירד. ושוב לא עלה.

וממשיכה הברייתא:

בחמישי בנה משה מזבח והקריב עליו קרבן. כדכתיב "ויבן מזבח תחת ההר".

בששי לא היה לו פנאי לעלות.

ודייקנן: מאי לאו, משום תורה לא היה לו פנאי לעלות, כלומר שאז עלו כל ישראל לקבל את התורה.

וקשיא מדרבי יוסי אדרבי יוסי דסוגיין, דאמר בשביעי בחדש ניתנה תורה?

ומתריצין: לא! אלא משום טורח שבת לא היה לו פנאי לעלות בששי, ולעולם בשביעי ניתנה תורה.

דרש ההוא גלילאה [איש הגליל] עליה דרב הסדא, לפני רב חסדא [לפי שרב

חסדא היה יושב והדרשן עומד, נדמה כאילו העומד הוא למעלה מהיושב]:

ברוך רחמנא, דיהיב אוריאל תליתאי, תורה משולשת דהיינו, תורה נביאים וכתובים, לעם תליתאי, כהנים ליום ישראלים, על ידי תליתאי, משה, שהוא שלישי לבטן אחר מרים ואהרן. ביום תליתאי לפרישה. בירחא תליתאי, סיון.

ואמרינן: כמאן דרש? כרבנן, שלדבריהם הופרשו בחמישי בשבת וניתנה תורה בשבת שהוא שלישי לפרישה. דאילו לרבי יוסי הופרשו ברביעי בשבת וניתנה תורה בשבת שהוא רביעי לפרישה.

כתיב "ויתיצבו בתחתית ההר". משמע תחת ההר ממש.

אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כניגית, חבית של שיכר, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם.⁽²⁾

אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא

תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער, והיא מעט.

אלא, אמר להן על התורה שבע"פ, שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ונפשו ובכל מאורו.

ובעין יוסף שם הביא מהאלשי"ך, שגם זה היה מאהבת ישראל להקב"ה, שחששו שלא

בשבת, אלא שעברוה לחדש אייר כדאמר לעיל. אלא משום דלרבי יוסי נקט שבעה חסרין נקט נמי לרבנן שמונה חסרין, תוד"ה לרבנן, לעיל פז ב. ועיין מהרש"א ומהרש"ל ורש"ש על התוס'.

2. הקשו תוס' בד"ה כפה, הרי כבר הקדימו נעשה לנשמע ומה היה צריך לכפות עליהם? ותירצו שהקב"ה חשש שמא יחזרו בהם כשיראו האש הגדולה שיצתה אז נשמתם.

ו"ל המדרש תנחומא פרשת נח ס"ג: ואם

כדריש לקיש.

דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי", ה' יתירה ד"הששי" למה לי?

מלמד, שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין. ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתהו ובוהו. ו"הששי" היינו יום הששי המיוחד, שהוא ששי בסיון.

וביאור הכתוב: "ויהי ערב ויהי בקר" של גמר מעשה בראשית תלוי ביום הששי של מתן תורה.

דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל, קשרו לו שני כתרים מזוי שכינה, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע.

וכיון שהטאו ישראל בעגל ירדו מאה

רבה לאורייתא! שאם יזמינם הקב"ה לדין על שלא קיימו את התורה שקיבלו עליהם, יש להם תשובה, שקיבלוה מאונס.⁽³⁾

אמר רבא: אעפ"כ הדור, שוב קבלוה מרצון בימי אחשורוש מאהבת הנס שנעשה להם. דכתיב במגלת אסתר "קימו וקבלו היהודים" — קימו עתה, שקיבלו על עצמם מרצון את מה שקבלו כבר במתן תורה, באונס.

אמר חזקיה: מאי דכתיב בתהלים "משמים השמעת דין [היינו מתן תורה] ארץ יראה ושקטה".

אם יראה למה שקטה? ואם שקטה למה יראה?

אלא בתחילה, קודם שאמרו ישראל נעשה ונשמע — יראה הארץ שמא לא יקבלו ישראל את התורה ויחזור העולם לתהו ובוהו.

ולכפוף כשקבלוה — שקטה.

ולמה יראה?

והשביעם, וכן הקבלה שהיתה בהר גריזים והר עיבל, גם זה נחשב כבעל כרחם, כיון שהיה עפ"י הדיבור. אבל בימי אחשורוש קבלו מדעתם ומאהבת הנס, תוס' ד"ה מודעא.

והריטב"א כתב שאין הכונה שזו האמת, שהרי התורה העידה שקבלוה בלב שלם כדכתיב "מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אתי". ועוד שאפילו שבועה באונס כזו חלה, כיון שהיה פיהם וליבם שוים בשעת השבועה, וכבר נתחייבו קודם לכן לשמוע ולעשות.

וראיה לדבר, שהרי נענשו על עוון העגל ועוד עונשים שקיבלו קודם אחשורוש.

יוכלו לעמוד בכל דקדוקי תורה שבע"פ. על כן אמרו כי טוב להם בתורה שבכתב לבדה. וכפה עליהם הר כגיגית עד שהוכרחו לקבלה.

והגרי"ז תירץ עפ"י התוספתא בבבא קמא:

וכן מצינו כשהיו ישראל עומדין לפני הר סיני בקשו לגנוב דעת העליונה שנאמר "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע". כביכול, נגנב הוא להם.

דהיינו, שלא היתה קבלתם בלב שלם, ולכן הוצרך הקב"ה לכפות עליהם הר כגיגית [הובא בספר מאורי המועדים].

3. ומה שכרת משה עמהם ברית בערבות מואב

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה של הקדמת נעשה לנשמע, שמלאכי השרת משתמשין בו?

[ומבאר מרן הגרא"מ שך, שמלאך בשעה שהוא מקבל תפקיד הוא ממלא אותו מתוך שאיפה לקבל, עם סיום שליחותו, תפקיד נוסף, יותר נעלה. וכך היתה קבלת התורה על ידי עם ישראל. שלא רק שקיבלו עליהם לעשותה, אלא ביטאו שמגמתם ב"נעשה" היא כדי שיהיה בעקבותיו "ונשמע". שיזכו לשמוע עוד ועוד. כי תכלית עשיית המצוות היא להתקדם ולהתעלות כדי לקבל [לשמוע] דרגות רוחניות נוספות, ולשמוע דברים נעלים יותר].

דכתיב "ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח, עושי דברו — לשמוע בקול דברו". ברישא "עושי", והדר "לשמוע". שמוכנין לעשות קודם שישמעו, ולא כשאר עבדים ששומעים תחילה את הדבר כדי לידע אם יכולין לקבל עליהם או לא.

אמר רב חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "בתפוח בעצי היער". למה נמשלו ישראל לתפוח? לומר לך: מה תפוח זה חנטת פרוי קודם לצמיחת עליו, (5) בניגוד לשאר אילנות שהעלין קודמין. אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום. (4) שכל מלאך נטל כתר אחד. שנאמר "ויתנצלו בני ישראל את עדים מחר חורב" משמע "עדים" שהיה להם מהר חורב.

אמר רב חמא ברבי חנינא: בחורב טענו את הכתרים! בחורב פרקו!

בחורב טענו: כדאמרן.

בחורב פרקו: דכתיב "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" משמע נמי שבהר חורב פרקו.

אמר רבי יוחנן: וכולן, כל הכתרים, זכה משה, ונטלן. דסמיך ליה לקרא ד"ויתנצלו" "ומשה יקח את האהל". ודרשינן: "ומשה יקח" אותם הכתרים.

פירוש אחר, "האהל" מלשון "בהלו נרו", שהוא אורה ושמחה, שזכה משה לקירון עור פניו.

אמר ריש לקיש: עתיד הקב"ה להחזירן לנו את הכתרים הללו.

שנאמר "ופדויי ה' ישובון, ובאו ציון ברנה, ושמחת עולם על ראשם". ומשמע כי הכתרים, שהם שמחה שמעולם — יהיו על ראשם.

4. משום דמדה טובה מרובה על מדת פורענות היו צריכים שני מלאכים לכל אחד, שמלאך טוב היה קושר שני כתרים. אבל מלאך חבלה לא היה בכחו כי אם להסיר אחד. תוד"ה ירדו.

אלא, הכונה היא כי מכאן נותנים פתחון פה למינים בדורות הללו לטעות, שסבורים שיש להם מודעא. אבל אנו משיבים להם שאפילו לפי טעותם אין להם טענה, שכבר קיבלוה בימי אחשוורוש.

ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא. ויתבה אצבעתא דידיה אצבעות ידיו היו מונחות תותי כרעא תחת רגליו, וקא מייץ בהו לוחץ עליהן ואינו שם לב לכך מתוך עיונו, וקא מבעץ נוטפות אצבעתיה דמא.

אמר ליה הצדוקי לרבא: עמא פזיזא! עם פזיז הינכם, דקדמיתו פומיכו לאודנייכו שהקדמתם אמירת פיכם, נעשה, קודם שמיעת אוזניכם. ואכתי בפחזותייכו קיימיתו! עדיין אתם עומדים בפחזותכם, כמוך, שאינך שם לב לנעשה עמך.

ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו אם אתם יכולים לעמוד בכך קבליתו את התורה. ואי לא, לא קבליתו!

ב-פ9 אמר ליה רבא: אנן דסגינן בשלימותא שהלכנו עם הקב"ה בתום לב, וסמכנו עליו שלא יטיל עלינו דבר שאיננו יכולין לעמוד בו, כתיב בן בנו: "תומם ישירים תנחם". אבל הנך אינשי, דסגן בעלילותא שהולכים בעלילה כנגדנו, כתיב בהו "וסלף בגד ישדם" ישדדם.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב בשיר השירים "לבכתני [קרבתיני] אחותי כלה. לבכתני באחת מעיניך" — אמרה רוח הקדש לכנסת ישראל: בתחילה, כשקבלתם על עצמכם את התורה, לבכתני באחת מעיניך.

אבל לבשתעשי, כשתקיימי — לבכתני בשתי עיניך. שיש כאן קבלה ועשייה, שהן שתיים.

אמר עולא: עלובה חצופה היא אותה כלה המזנה בתוך חופתה. כך היו ישראל, שעשו העגל בעודם בסיני.

אמר רב מרי ברה דבת שמואל: מאי קרא? "עד שהמלך במסיבו [בחופתו] נרדי [בושמין] — נתן ריחו". עזב ריחו הטוב לאחרים.

אמר רב: ועדיין חביבותא היא גבן. שאעפ"י שהמקרא מדבר בגנותנו הראה לנו לשון חבה. דכתיב "נתן" ריחו ולא כתב "הסריח".⁽¹⁾

תנו רבנן: העלובין, ואינן עולבין. שאחרים באים עליהם בחוצפה, ולא הם על אחרים.

השומעין חרפתן ואינן משיבין.

העושיין מאהבה של הקב"ה ושמוחין ביסורין של העלבונות הבאים עליהם.

עליהן הכתוב אומר: "ואוהביו — כצאת השמש בגבורתו"⁽²⁾ כאור השמש לעתיד לבא, שתאיר אז שבעתיים כאור שבעת הימים [רש"י שופטים ה לא].

1. לאו דוקא. שהרי המקרא לא ידבר בלשון מגונה, אלא שהיה לו לכתוב עזב ריחו וכתב נתן, לשון חביבות. תוד"ה ולא.

2. כמו השמש, ששמעה את קיטרוג הלבנה ולא השיבה. תוס' הרא"ש.

5. ובתוס' בד"ה פרו, הקשו: הרי אנו רואים שהתפוח אינו שונה משאר אילנות?

אלא מפרשים, שהכונה לאתרוג שהוא דר באילן משנה לשנה והעלין נושרים בכל שנה ובאים חדשים. נמצא שהפרי של אשתקד קודם לעלין החדשים.